

"Çünkü, bilmüşâhede, gayet cevâdâne bir faaliyetle şu âlem-i kesif ve süflîde pek kesretle nur-u hayatı serpmek ve iş'âl etmek..." Haşiyenin tamamını misallerle izah eder misiniz?

"Bilmüşâhede gayet cevâdâne bir faaliyetle şu âlem-i kesif ve süflîde pek kesretle nur-u hayatı serpmek ve iş'al etmek, hattâ en hasis maddelerde ve taaffün etmiş cisimlerde kesretle taze bir nur-u hayatı ışıklandırmak, o kesif ve hasis maddeleri nur-u hayatla letafetlendirmek, cilâlandırmak; sarahate yakın işaret ediyor ki: Gayet lâtif, ulvî, nazif, hayattar diğer bir âlemin hesabına şu kesif, câmid âlemi; zerratin hareketiyle, hayatın nuruyla cilâlandırıyor, eritiyor, güzelleştiriyor. Güya lâtif bir âleme gitmek için, zînetlendiriyor. İşte, beşer haşrini aklına sığdıramayan dar akıllı adamlar, Kur'anın nuruyla rasad etseler görecekler ki: Bütün zerrati bir ordu gibi haşredecek kadar muhit bir "Kanun-u Kayyûmiyyet" görünüyor. Bilmüşâhede tasarruf ediyor."(1)

İki misalle şöyle açıklanabilir. *Birincisi*, bir inek veya koyun gübresi pis kokusuyla hasis bir maddedir. Ama bir bağda veya bahçenin toprağında kullanıldığında, daha verimli meyve veya sebze elde edilir. Bu hasis madde azota katkıda bulunarak hayatın devamında mühim rol oynar. Ölen hayvanların cesetleri de benzer şekilde pis ve hasis bir şeydir, ama Allah Kuddüs ismiyle onları temizlerken mühim vazifelerde istihdam ediyor. Yani *hasis madde nur-u hayatla letafetleniyor, birçok esma tecellisine mazhar oluyor ve latif âleme gitmek için ziynetleniyor.*

İkincisi: Allah, en âdi bir sebepten (nutfe) en âli bir müsebbebi (insan) yaratıyor. Gören, işiten, tadan, tanıyan, tanıttıran, öğrenen, öğreten, seven, merhamet eden... ahsen-i takvimde bir nur-u hayat vücut buluyor. İmanı, marifeti ve muhabbeti ile alâyı illiyine çıkabiliyor ve cennete layık bir kıymet alabiliyor. Yani hasis madde nur-u hayatla letafetleniyor, birçok esmâ tecellisine mazhar oluyor.

"İnsan, câmiyyet-i tamme ile bütün esmâ-i İlahiyeyi anlar, zevk eder. Hususan rızıktaki zevk cihetiyle pek çok esmâ-i hüsnayı anlar. Hâlbuki melaikeler, onları o zevk ile bilemezler."(2)

Ayrıca Yirmi Dördüncü Mektup'ta geçen şu izahları da burada zikretmek yerinde olur:

"Mesela, nasıl ki hârikulâde bir fabrika makinesine âdi bazı maddeler atılır; içinde yanarlar, zahiren mahvolur fakat o fabrikanın imbiklerinde çok kıymetli kimya maddeleri ve edviyeler teressüb eder."

"Hem onun kuvvetiyle ve buharıyla o fabrikanın çarkları döner; bir taraftan kumaşları dokumasına, bir kısmı kitap tabına, bir kısmı da şeker gibi başka kıymetli şeyleri imal etmesine medar oluyor ve hâkeza..."

"Demek o âdi maddelerin yanmasıyla ve zahiren mahvolmasıyla binler şeyler vücud buluyor. Demek âdi bir vücud gider, âlî çok vücudları irsiyet bırakır. İşte şu halde, o âdi maddeye yazık oldu denilir mi? Fabrika sahibi neden ona acımadı, yandırdı; o sevimli maddeleri mahvetti, şikayet edilir mi?"

"Aynen öyle de **وَاللَّهُ الْمَوْلَىٰ الْعَلَىٰ** Hâlık-ı Hakîm ve Rahîm ve Vedud, mukteza-yı rahmet ve hikmet ve vedudiyet olarak kâinat fabrikasına hareket veriyor; her bir vücud-u fâniyi çok bâki vücudlara çekirdek yapar, makas-ı Rabbaniyesine medar eder, şunat-ı Sübhaniyesine mazhar kılar, kalem-i kaderine mürekkep ittihaz eder ve kudretin dokumasına bir mekik yapar ve daha bilmediğimiz pek çok inayat-ı gâliye ve makas-ı âliye için kendi faaliyet-i kudretiyle kâinatı faaliyete getirir. Zerratı cevelana, mevcudatı seyerana, hayvanatı seyelana, seyyaratı deverana getirir, kâinatı konuşturur; âyâtını ona sessiz söylettirir ve ona yazdırır."(3)

Dipnotlar:

- (1) bk. [Sözler, Otuzuncu Söz, İkinci Maksat.](#)
- (2) bk. [Lem'alar, Otuzuncu Lem'a, Altıncı Nükte.](#)
- (3) bk. [Mektubat, Yirmi Dördüncü Mektup, İkinci Makam.](#)